

PEĆNJACI IZ DRVENOG OBJEKTA PODIGNUTOGA NA RUŠEVINAMA SREDNJOVJEKOVNOGA BURGA VRBOVCA KOD HUMA NA SUTLI

TATJANA TKALČEC
Institut za arheologiju
Ulica Ljudevita Gaja 32
HR-10000 Zagreb
tatjana.tkalcec@iarh.hr

UDK: 904(497.5 Hum na Sutli)"654":728.81
Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper
Primljeno / Received: 2010-03-19

Niz godina provode se na krajnjem sjeverozapadnome dijelu Hrvatskoga zagorja, kod Huma na Sutli, arheološko-konzervatorska istraživanja burga srednjovjekovnog naziva Vrbovec. Burg se, u rijetkim povijesnim vrelima, spominje u razdoblju od druge polovine 13. pa do u drugu polovinu 15. stoljeća. Arheološka su istraživanja dala podatke i o njegovu ranijem početku kao i o dužem trajanju, odnosno naknadnom korištenju srednjovjekovnog položaja u razdoblju ranoga novog vijeka, tj. u 16. stoljeću. Članak je posvećen upravo posljednjoj fazi korištenja ovog položaja u stambene i obrambene svrhe. Godine 2008. istraženi su ostatci drvenog objekta, stradalog u požaru, a podignutoga na samim ruševinama srednjovjekovnoga burga. Stratigrafija slojeva te rezultati apsolutnih radiokarbonskih analiza datiraju drveno zdanje u razdoblje novog vijeka. Nalazi pećnjaka s prednjom bogato ukrašenom pločom upućuju na grijanje kaljevom peći te na viši standard korisnika objekta.

KLJUČNE RIJEČI: *burg, arheološka istraživanja, pećnjaci, kasni srednji vijek, rani novi vijek, 16. stoljeće, Klenovec Humski, Hrvatsko zagorje*

Višegodišnja arheološka istraživanja utvrde u Klenovcu Humskom nedaleko od Huma na Sutli, poznate u srednjovjekovnim dokumentima pod nazivom "kastrum Vrbovec", iznijela su na svjetlo dana tlocrt objekta kao i bogat repertoar nalaza – od keramičkih, koštanih, kovinskih i staklenih izrađevina pa do arhitektonske kamene plastike. Pokretni i nepokretni nalazi s ovog, arheološki stratigrafski istraživanog lokaliteta pružaju nam primarni izvor za uvid u pojedinosti iz života na samome burgu, ali i proširuju naše sveukupne spoznaje o načinima i ritmu života plemstva i njihovih podložnika vezanih uz srednjovjekovne utvrde.

Burg se u povijesnim vrelima posredno spominje već od druge polovine 13. st., a 1334. g. izrijekom kao *castrum Vrbovec*.¹ Godine 1397. kralj Žigmund daruje *castrum Orboch* grofu

¹ Najraniji izvor koji povezuje s burgom Vrbovcem seže u 1267. godinu, kada se spominje *Barleus comes de Vrbovec* (CD 1907/V, 431), što nam govori da je prije te godine morala postojati i vrbovečka županija. Vrbovec je zarana postao i središtem arhiđakonata – već 1269. g. spominje se u povijesnim vrelima arhiđakon magistar Petar Lijepi (*archidiaconus de Vrbovec*) (V. KLAJČ, 1910, 134). O

značenju ovog mjesta u crkveno-administrativnom pogledu u srednjem vijeku govori nam i podatak da se kapela svetog Vida, smještena podno burga Vrbovca, u prvom popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine spominje kao župna crkva (F. RAČKI, 1872, 229; I. K. TKALČIĆ, 1874, 96; J. BUTURAC, 1984, 105).

Hermanu Celjskomu.² Za gospodarenja Celjskih Vrbovec doživljava procvat: burg se oprema raskošnim kamenim namještajem, odnosno kamenim okvirima vrata i prozora, klesanima u duhu visoke gotike kakvi su izlazili iz onodobnih radionica češkog majstora Petra Parlera.³ Nakon izumrća grofova Celjskih 1456. g., kralj Matija Korvin daruje ga banu Janu Vitovcu. Nedugo potom grad je stradao te je napušten, o čemu svjedoče dokumenti iz 1463. i 1497. g. Naziv Vrbovec već se iste godine upotrebljava za Veliki Tabor (*Thabor aliter Vrbowcz*), a kasnije, 1524. g., i za obližnji dvorac Mali Tabor.⁴

Kameni ostatci burga Vrbovca smješteni su na sjevernijem, višem od dvaju brjegovu koji kontrolira usku dolinu rijeke Sutle.⁵ Spomen na nekadašnju utvrdu očuvan je u današnjoj toponimiji u njihovim nazivima – *Veliki Gradiš* i *Mali Gradiš*. U narodu je očuvano i kazivanje o zakopanome zlatnom teletu na položaju Veliki Gradiš, legenda koja je bila poticaj tragačima i amaterskim istraživačima za provođenje iskapanja na tome položaju, o čemu imamo tek sporadične podatke.⁶

Prva stručna, pokusna arheološka iskapanja pokrenuo je Željko Tomičić iz Instituta za arheologiju 1987. te, kasnije, 1994. g.⁷ Ta su istraživanja 2001. godine prerasla u sustavna arheološko-konzervatorska istraživanja, čije je vodstvo od 2004. godine povjereno autorici teksta. Tijekom osam sezona sustavnih istraživanja (2001.-2008.) definiran je poligonalni tlocrt burga, vanjskih dimenzija 21 m (istok-zapad) x 29,8 m (sjever-jug). Burg se sastoji od palasa na sjeveru, očuvanog u razini prizemlja, koje je troprostorno podijeljeno,⁸ branič-kule na jugu, tj. jugozapadu, cisterne u jugozapadnome dijelu dvorišta uz kulu,⁹ te manje istočne prostorije nepravilna trapezoidna tlocrta.¹⁰ Palas i istočna prostorija u cjelini su istraženi. Od pokretnog materijala pronađeni su brojni nalazi luksuznijeg pribora za jelo i piće (ulomaka vrčeva i gotičkih keramičkih čaša, ulomaka staklenih boca i čaša, zatim noževa ukrašenih mjedenim zakovicama i pločicama) koji nam govore o visokom standardu života plemića u zadnjoj fazi funkcioniranja srednjovjekovnog burga sredinom 15. st. i u njegovoj drugoj polovini. O visokom standardu života plemstva govori i nalaz urušene kaljeve peći *in situ*¹¹ te nalazi ulomaka pećnjaka koji upućuju na postojanje barem dviju peći. Pronađeni su zdjelasti pećnjaci, prema van otvoreni, kvadratično izvedena ruba, lukovičasti (mamasti) pećnjaci izrazito tankih stijenki, prema van zatvoreni, ukrašeni kombinacijom češljastih valovnica i horizontalnih žljebova, nišasti ili polucilindrični pećnjaci malih dimenzija, pećnjaci s prednjom dekorativnom pločom i to s prikazom figuralnog ili vegetabilnog motiva izvedenog u reljefu ili u tehnici na proboj. Od figuralnih motiva prisutne su scene s prikazima turnirskih motiva (vitez na konju u punoj bojnoj opremi), a posebno se ističe pećnjak sa scenom sv. Jurja.¹²

² Interpretacije starijih autora kako je već krajem 14. st. burg bio zapušten (V. KLAJČ, 1909, 19, bilj. 3, Đ. SZABO, 1912, 207-208) valja korigirati jer se radilo o pogrješnom tumačenju riječi *nunc expactum*. Zahvaljujem dr. sc. Damiru Karbiću na pomoći pri tumačenju riječi «expactum», koja daje naslutiti da se burg sada renovira i uređuje. To odgovara i arheološkoj slici: upravo je horizont boravka Celjskih ostavio najjasnije arhitektonske tragove visokog standarda i raskošnoga plemićkog načina života.

³ Z. HORVAT, T. TKALČEC, 2009.

⁴ V. KLAJČ 1909, 19, bilj. 3; Ž. TOMIČIĆ et al., 2001, 254; K. REGAN, 2003, 81, 86-87.

⁵ Ž. TOMIČIĆ et al., 2001, 255, Sl. 1, 256, Sl. 2, 258, Sl. 3, 259, Sl. 4; Ž. TOMIČIĆ, T. TKALČEC, 2005a, 67, Sl. 1.

⁶ Ž. TOMIČIĆ et al., 2001, 254.

⁷ Ž. TOMIČIĆ, 1987, 150-153; 1989; 1995, 111-117.

⁸ Ž. TOMIČIĆ, et al. 2001, 262, Sl. 8, Sl. 9; 2003b, 172, Sl. 2003a, 135, Sl. 1.

⁹ Ž. TOMIČIĆ, T. TKALČEC, 2005a, 69, Sl. 2; 2005b, 98, Sl. 1.

¹⁰ Ž. TOMIČIĆ et al., 2001, 263, Sl. 10, Sl. 11.

¹¹ Ž. TOMIČIĆ et al., 2001, 262, Sl. 8-9, 265, Sl. 13.

¹² Ž. TOMIČIĆ et al., 2001, 267, Sl. 14-17, 268, Sl. 18, 270, Sl. 25, 271, Sl. 26-27; T. TKALČEC, 2008b, 15, Sl. 1-3.

Sl. 1. Ostaci drvene kule iz 16. stoljeća (foto: T. Tkalčec).

Fig. 1. The remains of a wooden tower from the 16th century (photo: T. Tkalčec).

Arheološka istraživanja započeta su i u dvorištu burga,¹³ no ipak je tijekom posljednjih godina stavljen naglasak na konzervaciju otkrivene arhitekture te su s 2007. godinom konzervirani svi zidovi sjevernog istraženog dijela burga.¹⁴ Za te su potrebe obavljena i opsežna arheološka istraživanja čitavog područja izvan same jezgre burga, pri čemu su postignute nove spoznaje o njegovim najstarijim fazama. Otkriveni su ostatci drvene konstrukcije još uvijek nedefinirane namjene uz sjeverozapadni dio obrambenog zida, a uz istočni i sjeveroistočni potez otkrivene su zidane dogradnje na jezgru burga koje upućuju na to da je burg bio složenijeg tlocrta nego što se to u početku samih arheoloških iskopanja činilo.¹⁵

Tijekom svih tih godina istraživanja postalo je evidentno da se život na ovome lokalitetu odvijao i nakon što je srednjovjekovni burg bio razrušen i napušten te je pomaknuta gornja granica korištenja ovog lokaliteta, koja je prije arheoloških iskopanja na osnovi pisanih povijesnih izvora bila postavljena u drugu polovinu 15. stoljeća. Pojedini nalazi, potom stratigrafija slojeva te u konačnici i potvrde apsolutnodatacijskim metodama uputili su na intenzivan život na lokalitetu i u razdoblju ranog novog vijeka. Godine 2008. otkriveni su čak *in situ* ostatci drvenog objekta iz 16. stoljeća, stradaloga u velikome požaru.¹⁶ Objekt je bio podignut na istočnome i jugoistočnome dijelu dvorišta, na samim ruševinama istočnog obodnog zida srednjovjekovnoga burga (Sl. 1).

¹³ Ž. TOMIČIĆ, T. TKALČEC, 2005a, 69, Sl. 2; 2005b, 98, Sl. 1.

¹⁴ T. TKALČEC, 2004, 15-17; Ž. TOMIČIĆ, T. TKALČEC, 2004, 138-139; 2005a, 70, Sl. 4; 2005b, 98, Sl. 2.

¹⁵ T. TKALČEC, 2006a, 143, slike; 2006b, 87, Sl. 2, 88, Sl. 3; 2007a; 2007b, 71, Sl. 1, 72, Sl. 2; 2008a, 77, Sl. 1, 78, Sl. 2, 79, Sl. 3; 2008b; 2009a; 2009b, 103, Sl. 3, 104, Sl. 4.

¹⁶ T. TKALČEC, 2009a, Sl. 1, Sl. 2; 2009b, 102, Sl. 2.

Sl. 2. Pećnjak sa scenom lova (foto: J. Škudar).

Fig. 2. A stove tile with a hunting scene (photo: J. Škudar).

Očitovao se kao mrlja crvene i crne paljevine veličine 3,80 (SI-JZ) x 5,50 (SZ-JI) m. Stratigrafskim iskapanjem ustanovljeno je da se radi o građevini čija sjeverna stijena nije bila očuvana, a istočnu, koja je preslojavala ostatke obodnog zida srednjovjekovnog burga, zbog neočuvanosti niz padinu erodiranih slojeva nije bilo moguće sa sigurnošću definirati, stoga nam točne dimenzije objekta nisu poznate. Ipak, evidentno je da se radi o čvrstoj drvenoj građevini čiji su temelji bili ukopani, a sastojali su se, najvjerojatnije, od vodoravno položenih greda jer u kanalu ukopa za temelje nije bilo zasebno izdvojenih kružnih ukopa za postavljanje okomitih nosivih stupova. Očuvani dijelovi zapadne i južne linije udubljenja za drvene temelje širine su 60-80 cm, što nam govori o upotrebi masivnih trupaca. Ukop za temelje udubljen je za oko 40 cm ispod hodne površine. Za pretpostaviti je da su zidovi objekta bili građeni od drvenih oblica, također vodoravno slaganih jedna na drugu, te da su stijene možda bile fugirane blatom.¹⁷ Konstrukcijski elementi bili su izrađeni od hrastovine.¹⁸ Ostatci ove drvene konstrukcije upućuju na to da se radilo o vrlo čvrstome ili čak višetažnome objektu.

¹⁷ Na ulomcima maza i lijepa nema tragova šiblja iz čega je razvidno da je građevina bila podignuta od drvenih trupaca, bez korištenja kolja i šiba. Velika količina

zapečene zemlje potječe i od šamota s kaljeve peći koja se nalazila u građevini.

Iskapanje objekta dalo je sljedeću stratigrafsku sliku: ispod recentnog humusa nalazio se sloj smeđe rastresite zemlje s manjim komadima kamenja i šutom. U njemu je pronađeno dosta ulomaka keramičkih posuda i životinjskih kosti, kamena topovska kugla te pokoji kovinski nalaz poput vrška strjelice za samostrijel. Ispod tog sloja nalazio se moćan sloj crvene paljevine čijim su istraživanjem definirani očuvani gabariti navedene drvene građevine. U tom su sloju pronađeni brojni pećnjaci i ulomci pećnjaka te komadi šamota i zapečene zemlje. Osim nalaza pećnjaka pronađen je također vršak strjelice za samostrijel, zatim karika za pričvršćivanje sedla, nož, napršnjak i šilo za prošivanje kože te ulomak keramičkog svijećnjaka. Crvena gorevina preslojavala je crni paljevinski sloj s *in situ* očuvanim ostatcima urušenih i izgorjelih drvenih greda, koji je ležao na podnici od nabijena oštrobridna kamena, odnosno na ostatcima istočnog obodnog zida srednjovjekovnog burga. Iz tog je sloja dan uzorak na C14 radiokarbonsku analizu (Beta-249976). Rezultati analize potvrđuju arheološku stratigrafiju – dobivena je radiokarbonska starost 290 +/- 40 BP, odnosno raspon kalibracije prema 2 sigme iznosi cal AD 1480 – 1660 (cal BP 470 - 280). Naknadna kalibracija na online bazi – CALIB Radiocarbon Calibration¹⁹ dala je precizniji rezultat prema 1 sigmi - cal AD 1521 – 1578 (59,3% od ukupnih 68,3% vjerojatnosti za 1 sigmu).²⁰

Već pri samome istraživanju crvene gorevine bilo je razvidno da su tu pronađeni *in situ* ostaci urušene kaljeve peći. Nisu pronađeni tragovi njezina direktnog vezivanja na podnicu prizemlja što nas upućuje na to da je stajala na postolju – "nogama" ili, pak, da je bila postavljena na gornjoj etaži građevine. Peć je bila popunjena s tri vrste pećnjaka – pećnjacima s punom prednjom dekorativnom pločom na kojoj je prikazana scena lova, zatim pećnjacima s prednjom perforiranom pločom ukrašenom arhitektonskim motivima i jednostavnim zdjelastim pećnjacima četvrtasta otvora.²¹

Pećnjak sa scenom lova prikazuje muškarca na konju u kasu (Sl. 2, Tab. 1/1).²² Kvadratična je oblika, stranice veličine 19 cm. Dubok je 10 cm. Promjer otvorenog dna koje se učvršćivalo u tijelo peći iznosi 17,7 cm. Motiv je izveden u dubokom reljefu. Pećnjak je smeđe oker do sive boje, s evidentnim tragovima sekundarne izloženosti vatri. Da se radi o lovu a ne o borbenoj sceni (kako bi se moglo zaključiti iz činjenice da muškarac ispod desne mišice drži ispruženo koplje ili sulicu) govori nam prikaz psa podno nogu konja. Okvir pećnjaka čini trokutasto izvedena girlanda. Lovac ima dužu kosu, brkove i bradu, a na glavi nosi vrst kape. Sličnu šiljatu kapu nalazimo na portretima muškaraca s brkovima i bradom, prikazanima ispod renesansnih arkada zaobljena luka na susedgradskom pećnjaku datiranom u sredinu 16. stoljeća.²³ Na leđima vrbovečkog konjanika naslućuje se prikaz tobolca za strjelice ili možda plašt. Razvidno je da jahač nosi ostruge s kotačićem. Od ostale jahače opreme prepoznaju se prikazi sedla i konjske orme. Na desnom rubu pećnjaka uočljivo je da koplje nešto probada. Detalj nije jasan, pa možemo samo pretpostaviti da se radi o simbolično prikazanoj životinji.

¹⁸ Na analizi vrste drveta zahvaljujem dr. sc. Metki Culiberg iz Biološkog instituta "Jovana Hadžija" ZRC SAZU u Ljubljani. Analizirano je 7 uzoraka izgorjelih urušenih greda čiji su ostatci očuvani unutar crnog sloja gorevine, ležeći neposredno na samoj podnici. U svim su uzorcima determinirani ostatci hrasta (*Quercus*), a tek je u jednom pronađen i komad jele (*Abies*).

¹⁹ M. STUIVER, P. J. REIMER, R. REIMER, CALIB Radiocarbon Calibration, Execute version 6.0html (<http://intcal.qub.ac.uk/calib>).

²⁰ Osim toga za 1 sigmu su dobiveni daljnji datumi s manjom vjerojatnosti: cal AD 1581 – 1591 (7%) i cal AD

1620 – 1652 (33,6%), a za 2 sigme je potvrđena kalibracija iz laboratorija Beta Analytic Inc.: cal AD 1483 – 1665 (98% unutar ukupnih 95,4% po 2 sigme).

²¹ Zahvaljujem Mihaelu Golubiću iz Hrvatskoga restauratorskog zavoda na restauraciji i crtežima triju pećnjaka za potrebe ovoga članka. Ostali su brojni pećnjaci i njihovi ulomci još uvijek u postupku restauracije.

²² Terenska oznaka pećnjaka: Plemićki grad Vrbovec 2008, kvadrant D3, SJ (stratigrafska jedinica) 172, PN (posebni nalaz) 437, 17. 9. 2008.

²³ T. STAHLJAK, O. KLOBUČAR, 1958, 213, Sl. 11.

Sl. 3. Pećnjak s arhitektonskim i geometrijskim motivima (foto: J. Škudar).

Fig. 3. A stove tile with architectural and geometric motifs (photo: J. Škudar).

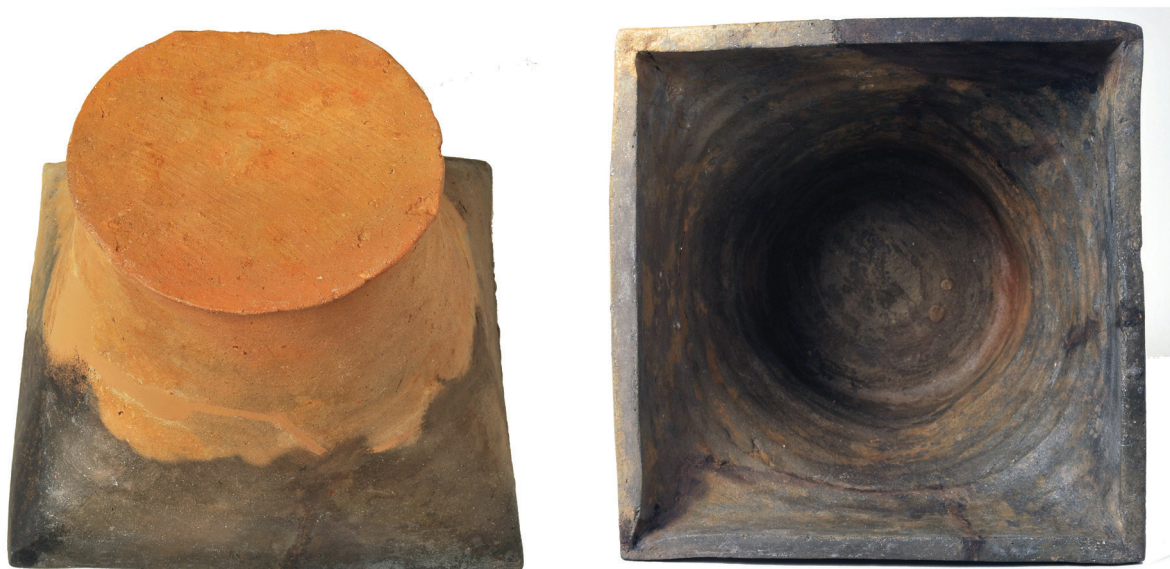
Drugi tip pećnjaka zatvorenog je dna, odnosno radi se o zdjelastome pećnjaku čiji je prednji kvadratični otvor zatvoren dekorativnom pločom, perforiranom u obliku arhitektonskih i geometrijskih motiva (Sl. 3, Tab. 1/2).²⁴ Dužina prednje stranice iznosi 17,8 cm, dubina je 14,5 cm, a promjer zatvorenog dna 13,5 cm. Na dnu se uočavaju tragovi uklanjanja pećnjaka s ploče lončarskog kola. Pećnjak je crvenosmeđe do sive boje, također s različitim tragovima sekundarne izloženosti vatri. Dvije arkade lučnih nadvoja nalaze se u donjem dijelu pećnjaka, a u gornjem se nalaze po dva reda trokutastih motiva, također izvedenih u tehnici na proboj. Arhitektonski i geometrijski motivi možda simboliziraju neku građevinu.

Zdjelasti pećnjak kvadratična otvora ima dužinu stranica također od 17,8 cm,²⁵ dubina mu je 11,5 cm, a promjer zatvorenog dna 11,8 cm (Sl. 4, Tab. 1/3).²⁶ I ovaj pećnjak na prednjem dijelu sivo-smeđe boje ima tragove naknadne izloženosti vatri, dok mu je pozadina (koja je očito u trenutku požara bila zaštićena šamotom tijela peći) zadržala izvornu oker-crvenkastu boju. Na dnu se također uočavaju jasni tragovi odstranjivanja pećnjaka s ploče lončarskog kola.

²⁴ Terenska oznaka: PGV'08, PN 436, kv. D3, SJ 172, 17.09.2008.

²⁶ Terenska oznaka: PGV'08, PN 432, kv. D3, SJ 172, 17.09.2008.

²⁵ Kod svih primjeraka dužine stranica na različitim mjestima neznatno variraju, jer se radi o ručnome radu.

Sl. 4. Zdjelasti pećnjak četvrtastog otvora (foto: J. Škudar).
 Fig. 4. A bowl-shaped stove tile with a square opening (photo: J. Škudar).

Zdjelasti pećnjaci četvrtasta otvora jedan su od najučestalijih tipova jednostavnih pećnjaka otvorenih prema van, odnosno konkavnih pećnjaka. Zatvorenim dnom utisnuti su sve do ruba otvora u glinenu konstrukciju peći. Otvoreni udubljeni dio učinkovito povećava grijaću površinu peći. Razvili su se iz prvobitnih čašastih i lončastih pećnjaka. Upotrebljavaju se u dugom vremenskom razdoblju na kaljevim pećima iz 14. st. pa sve do seoskih peći iz prve polovine 20. stoljeća²⁷ te nisu građa pogodna za preciznije datiranje. Iz lončastih i zdjelastih konkavnih pećnjaka razvili su se i pećnjaci s prednjom dekorativnom pločom. S druge strane, taj se tip pećnjaka razvija i iz konveksnih pećnjaka, odnosno onih čije je otvoreno dno bilo utisnuto u strukturu peći. Nakon 1500. godine, kada ostali oblici pećnjaka nestaju iz uporabe (npr. gotički nišasti), lončasti i zdjelasti pećnjaci zadržavaju se u uporabi na seoskim pećima, a na bogatijima se uglavnom koriste oni s ukrašenom prednjom dekorativnom pločom.²⁸

Neposredne analogije pećnjaku sa scenom lovca i psa nalazimo na celjskom Starom gradu, gdje je pronađeno više ulomaka tog tipa pećnjaka.²⁹ Celjski pećnjak jasnijih je kontura prikaza od vrbovečkoga (što upućuje na korištenje manje izlizanog kalupa, odnosno matrice), a od njega se razlikuje i u pojedinim detaljima. Okvir celjskog pećnjaka krasi simbolizirana vitica u obliku girlande širih amplituda, iznad leđa psa prikazana je rozeta, iza leđa lovca prikazan je solarni motiv, a ispod njega motiv obrnutoga križa, načinjen od nanizanih sitnih kružnih ispupčenja. Celjski pećnjak potječe iz kasnogotičkog do ranorenesansnog sloja, zasipanog u kuli

²⁷ Usporediti reprodukciju kaljeve peći iz 1930-ih godina u: T. SABJÁN, 2001, 305, 9. kép.

²⁸ R. FRANZ, 1981, 27-29, Fig. 12a, Fig. 12b; A. GASPARI et al. 1994, 58-59, Sl. 30.

²⁹ T. BREGANT, 1984, Sl. 14; T. BREGANT, 1997, 33, Sl. 14; I. STOPAR, 1976, 287, Sl. 6.

između 1567. i 1579. godine kako bi se izravnala podloga za hodnu površinu u razdoblju visoke renesanse. Na osnovi "mekoće" prikaza konja i psa, zatim duboko profiliranog ruba pećnjaka te kaligrafsko oblikovane vitice na njemu, voditeljica arheoloških istraživanja Tatjana Bregant pećnjak opredjeljuje u razdoblje rane renesanse. Sličnošću prikaza vitice s pećnjakom koji je datiran u kasnogotički sloj (na celjskom gradu to je razdoblje od 1456. do 1511. g.),³⁰ T. Bregant predlaže dataciju celjskog pećnjaka s prikazom lovca u zadnju četvrtinu 15. st. i u prijelaz s 15. na 16. stoljeće.³¹ Razvidno je i kod celjskog i kod vrbovečkog pećnjaka da su njihovi pećari koristili već istrošene kalupe. Na prvi pogled nije jasno koji je od ovih dva pećnjaka izvorni. Očigledno je u jednom slučaju pećar morao načiniti novu matricu prema starome predlošku. Pri tomu su se mogli izgubiti pojedini detalji, koje je majstor naprosto izostavio ili ih je zamijenio s drugima. Tako se na vrbovečkom pećnjaku rozeta iznad psa tek naslućuje. Iza leđa konjanika na mjestu celjskog solarnog motiva prikazan je neki geometrijski motiv nejasne simbolike. Na vrbovečkom pećnjaku izostao je i znak u obliku križa iznad repa konja, a i konjska griva izvedena je s manje detalja te bismo na osnovi toga mogli pretpostaviti da je vrbovečki pećnjak nastao kasnije od celjskoga. Tome pak ne odgovara činjenica da su stražnje noge vrbovečkog pećnjaka vrlo vjerno prikazane, dok su na celjskom pećnjaku na tome mjestu potpuno izgubljeni detalji. K tome, vitica na okviru vrbovečkog pećnjaka izrađena je pomnije, međutim ona tu više praktično niti ne predstavlja viticu već se sastoji od nazubljenih trokutastih motiva što bismo pak mogli promatrati kao još veće udaljavanje od gotičkog izričaja s učestalim korištenjem motiva vitica i lišća vinove loze. Takav način ukrašavanja okvira pećnjaka motivom trokutasto nazubljene linije nalazimo na pećnjacima iz Kežmaroka u Slovačkoj, datiranima u 16. stoljeće i na pećnjacima iz Poznaña i burga Czarska u Poljskoj, datiranima vjerojatno u prvu polovinu 16. st.³²

Odgovor na pitanje koji je pećnjak izvorni, ili bliskiji izvornome pronalazimo u samoj veličini pećnjaka. Naime, pećnjake su u srednjem vijeku izrađivali lončari koji su ujedno obavljali i pećarski obrt. Vjerojatno su samo vrlo ugledni i vješti lončari sami izrađivali motive koji se javljaju na pećnjacima. Uglavnom su ih izrađivali prema modelima i iz matrica i kalupa koje su nabavljali od istaknutih radionica. Lokalna izrada prepoznaje se po lošije izvedenom motivu, po nekim pojednostavnjenjima prikaza ili gubitku detalja. Lokalna je radionica mogla negdje nabaviti originalni kalup, no mogla je i načiniti kopiju prema nabavljenome originalnom pećnjaku. U tom se slučaju originalni pećnjak otisnuo u glinu kako bi se dobio novi negativ koji je služio kao sekundarni kalup, odnosno matrica. Pri tome dolazi do smanjenja veličine sekundarnog pećnjaka i do 20%.³³ Imajući u vidu te podatke, te činjenicu da je celjski pećnjak dosta veći od vrbovečkoga (stranica veličine 23,5 cm), možemo zaključiti da je vrbovečki pećnjak izrađen iz kalupa za koji je korištena kopija matrice.³⁴ Tom je prigodom došlo i do promjene

³⁰ Godine 1456. izumrla je dinastija grofova Celjskih, a godine 1511. dogodio se veliki potres nakon kojega dolazi do velikih graditeljskih pothvata i obnove celjskog burga.

³¹ Autorica smatra da se radi o sceni lova, no ostavlja otvorenu mogućnost da je riječ o motivu viteškog turnira.

³² I. HOLL, 2004, 356, 360, Abb. 14, 1-3, Abb. 17, 3, 8. Na pećnjaku iz burga Czarska prikazan je muškarac koji nosi brkove i bradu, što je, čini se, bila moda toga vremena jer se to zamjećuje i na drugim ikonografskim prikazima iz 16. st. Vjeran primjer pokazuju ulomci pećnjaka s reljefnim poprsjem cara Svetoga Rimskog Carstva Karla V., najmoćnijeg vladara u 1. pol. 16. st., prikazanog ispod

zaobljene arkade, koji se u austrijskom i alpskom području pojavljuje već nakon 1530. godine, a čiji su zeleno glazirani ulomci pronađeni i na susedgradskom i samoborskom burgu (T. STAHLJAK, O. KLOBUČAR, 1958, 211, 230, Sl. 7.).

³³ I. HOLL, 1995, 275, bilj. 35.

³⁴ Sličan omjer originalnog pećnjaka i kopije nalazimo u pećnjaku s prikazom grifona s peći s figurom viteza iz palasa burga u Budi čija je visina 23 cm. Kopija tog pećnjaka iz samostana Szentjakaba, koja se čuva u muzeju u Kesthelyju, visine je 19 cm (I. HOLL, 1995, 267, Abb. 9.). Kopije tog tipa pećnjaka nalazimo i na lokalitetu Gudovac-Gradina kod Bjelovara gdje je krajem 15. st. djelovala pećarska radionica

određenih detalja na prikazu. Gubitak prikaza detalja kod stražnjih konjskih nogu celjskog pećnjaka valja tumačiti trošnošću originalnog kalupa. Dakako, ostaje otvorena mogućnost da ni za celjski pećnjak nije korišten originalni kalup, već obnovljeni kalup ili pak kopija, te da je motiv, odnosno prvobitni pećnjak, nastao u nekoj, nama nepoznatoj radionici, no s obzirom na njegovu veličinu pretpostaviti je da je celjski pećnjak izrađen ili iz istrošenog originalnog kalupa ili iz obnovljenog originalnog kalupa, a da vrbovečki predstavlja kopiju.

Postoje različiti prikazi motiva lova na pećnjacima, no najbliskiji vrbovečkom, odnosno celjskom sa scenom konjanika i psa podno nogu konja, pronalazimo na austrijskom pećnjaku s prikazom sokolara, kakvi su ulomci pronađeni i na mađarskom području, a koji se datira u razdoblje od 1490. do 1500. g.³⁵ Sokolar, prikazan ispod lučne arkade ukrašene akantusovim lišćem, poput našeg lovca na glavi nosi kapu te jaše galopirajućega konja ispod čijih se nogu nalazi pas. Međutim, za razliku od našeg konjanika, nema borbeno upereno koplje ili sulicu, već je koplje podignuto uvis i na njemu se smjestio sokol.

Što se tiče drugog tipa pećnjaka s arhitektonskim, odnosno geometrijskim motivom izvedenima u tehnicu na proboj, koji se javlja na peći u novovjekovnom drvenom objektu s Vrbovca, sporadični ulomci tog tipa pećnjaka pronađeni su još 2001. godine u gornjim slojevima šute na prostoru sjeveroistočne prostorije palasa, u kojoj su u donjim slojevima pronađeni ulomci urušene kaljeve peći iz 15. stoljeća.³⁶ Na taj su prostor morali dospjeti u doba kada je i novovjekovni objekt stradao. Pećnjacima s arhitektonskim, odnosno geometrijskim motivom izvedenima u tehnicu na proboj nismo pronašli direktne analogije. Međutim, motiv geometrijskih motiva trokuta izvedenih u tehnicu na proboj nalazimo na mađarskim zdjelastim pećnjacima s prednjom dekorativnom pločom koji su krasili bogatije peći na području Alfölda, odnosno u porječju Dunava i Tise, datiranim u drugu polovinu 15. i prvu polovinu 16. stoljeća.³⁷ Geometrijske motive trokuta nalazimo i na glaziranim pećnjacima s kruništa peći iz Negoeštija u Rumunjskoj.³⁸ Paralele pronalazimo i u lošije izvedenom pećnjaku sličnog motiva iz smederevskoga Malog grada (dvora) iz 15. stoljeća,³⁹ međutim, ni na jednom pećnjaku nismo našli identičan prikaz i ne možemo govoriti o utjecajima ili vezama određenih lončarskih radionica, već samo o sličnom ukusu, stilskom izričaju koji se pojavljuje na širem prostoru u određenom razdoblju.

Tipična renesansna arkada zaobljena luka učestalo se koristi na pećnjacima 16. stoljeća, a nerijetko su ispod njezinih lukova prikazana ljudska poprsja, alegorične figure, razni religiozni, historijski ili mitološki prizori koji su sadržajno međusobno povezani.⁴⁰ Prikaz arkada zaobljena luka u dva reda, vrlo sličnih vrbovečkima, pronalazimo u Mađarskoj na lokalitetu Pécska, međutim, nije poznata bliža datacija.⁴¹ Ako bismo se usudili trokutaste geometrijske motive u gornjem dijelu našeg pećnjaka interpretirati simboličnim prikazima crjepova, tada kompozicijski vrbovečki pećnjak podsjeća na pećnjak s prikazom gradskih zidina i grudobrana koji se nalazio na kruništu peći iz Nürnberga, datiranoj oko 1500. g.⁴²

koja je između ostalih izrađivala i pećnjake za peći po uzoru na budajsku s figurom viteza. Između mnoštva pećnjaka, na tom su lokalitetu pronađeni i kalupi za pećnjake. Zanimljivo je primijetiti kako su i u Gudovcu nađeni pećnjaci s prikazom grifona u dvije veličine, poput budajskog i kesteljskog primjera, od kojih je drugi također puno manji od predloška (G. JAKOVLJEVIĆ, T. TKALČEC 2004; T. TKALČEC, 2005; T. TKALČEC, G. JAKOVLJEVIĆ, 2003).

³⁵ I. HOLL, 1998, 302, 6. kép/1-2.

³⁶ Ž. TOMIČIĆ et al. 2001, 271, Sl. 28-30.

³⁷ T. SABJÁN, 2001, 318, 14. kép/2-4.

³⁸ R. POPOVICI, 2002, 40, Fig. 5/2-4.

³⁹ M. BAJALOVIĆ-HADŽI-PEŠIĆ, 1981, 132, Sl. 171.

⁴⁰ T. STAHULJAK, O. KLOBUČAR, 1958, 230.

⁴¹ P. G. HUREZAN, I. SZATMÁRI 2000, 462, 5 kép/9.

⁴² R. FRANZ, 1981, Abb. 153.

Uzimajući u obzir sve činjenice, možemo zaključiti da se na burgu Vrbovcu, srednjovjekovnome upravnom sjedištu vlastelinstva plemića, napuštenome u drugoj polovini 15. stoljeća, život (iako relativno kratkotrajno) obnovio u sljedećem, 16. stoljeću. Premda u povijesnim izvorima nemamo o tome izričitog spomena, ranonovovjekovni bismo horizont života na ruševinama srednjovjekovnog burga svakako trebali povezati s velikaškom porodicom Rattkay, koja je u 16. stoljeću držala velikotaborsko vlastelinstvo.⁴³ Naime, u pojedinim pisanim izvorima naziv "Vrbovec" se prenosi na Veliki i Mali Tabor. U dokumentima se uglavnom veže uz Mali Tabor (*Kys Thabor aliter Vrbowcz*), a dodatna je zanimljivost spis iz 1511. u kojem Mali Tabor dobiva čak pridjevnik Klenovec (*. . . castellum Kys Thabor, alio nomine Klenowecz appellatum*).⁴⁴ Možda je Vrbovec već početkom 16. stoljeća bio u posjedu braće Ladislava II. i Benedikta Rattkay. Oni, naime, kraljevom darovnicom od 1507. g. dobivaju u posjed Klenovec, zvan Vrbovec.⁴⁵ Prema arheološkim nalazima podizanje drvenog objekta, opremljenog kaljevom peći, za koju su izrađeni pećnjaci s reljefnim prikazima scene lova i pećnjaci s arhitektonskim motivima izvedenima u tehnici na proboj, zbilo se tijekom druge trećine 16. stoljeća. Zasigurno se radilo o moćnom objektu – drvenoj kuli koja je podignuta radi nadgledanja puta kojim su još od druge polovine 15. stoljeća tekle turske provale prema Štajerskoj. Postavlja se pitanje je li kula bila izgrađena od drveta zbog žurbe (poradi opasnosti od neprijatelja), i to na položaju koji je bio pravi izvor kamena za gradnju? Je li bila bogato opremljena dekorativnom kaljevom peći radi povremenog boravka Ladislavova sina Pavla II. Rattkaya, hrvatskog podbana, plemićkog suca i podžupana Varaždinske i Križevačke županije između njegovih brojnih vojni protiv Turaka ili pak možda njegovog sina, krajiškog kapetana Petra II.? Možda takvo opremanje utvrda protuturskih straža i nije bilo neuobičajeno; o tome su nam saznanja još na početcima jer drveni objekt na burgu Vrbovcu, uz burg Čanjevo u potkalničkome kraju (o kojem za razliku od Vrbovca postoje i pisani podatci), za sada je jedini takav arheološki istraživani i objavljeni lokalitet na našem području.

I protuturska kula na Vrbovcu stradala je u požaru. Zbog nedostatka arheoloških nalaza koji bi upućivali na tragove života u mlađim razdobljima, pretpostaviti je da je utvrda stradala u požaru još tijekom 16. stoljeća, no nije poznato je li se radilo o slučajnom ili nasilnom požaru, vezanome uz opasnost od Turaka i razbojnika⁴⁶ ili pak možda uz Seljačku bunu.

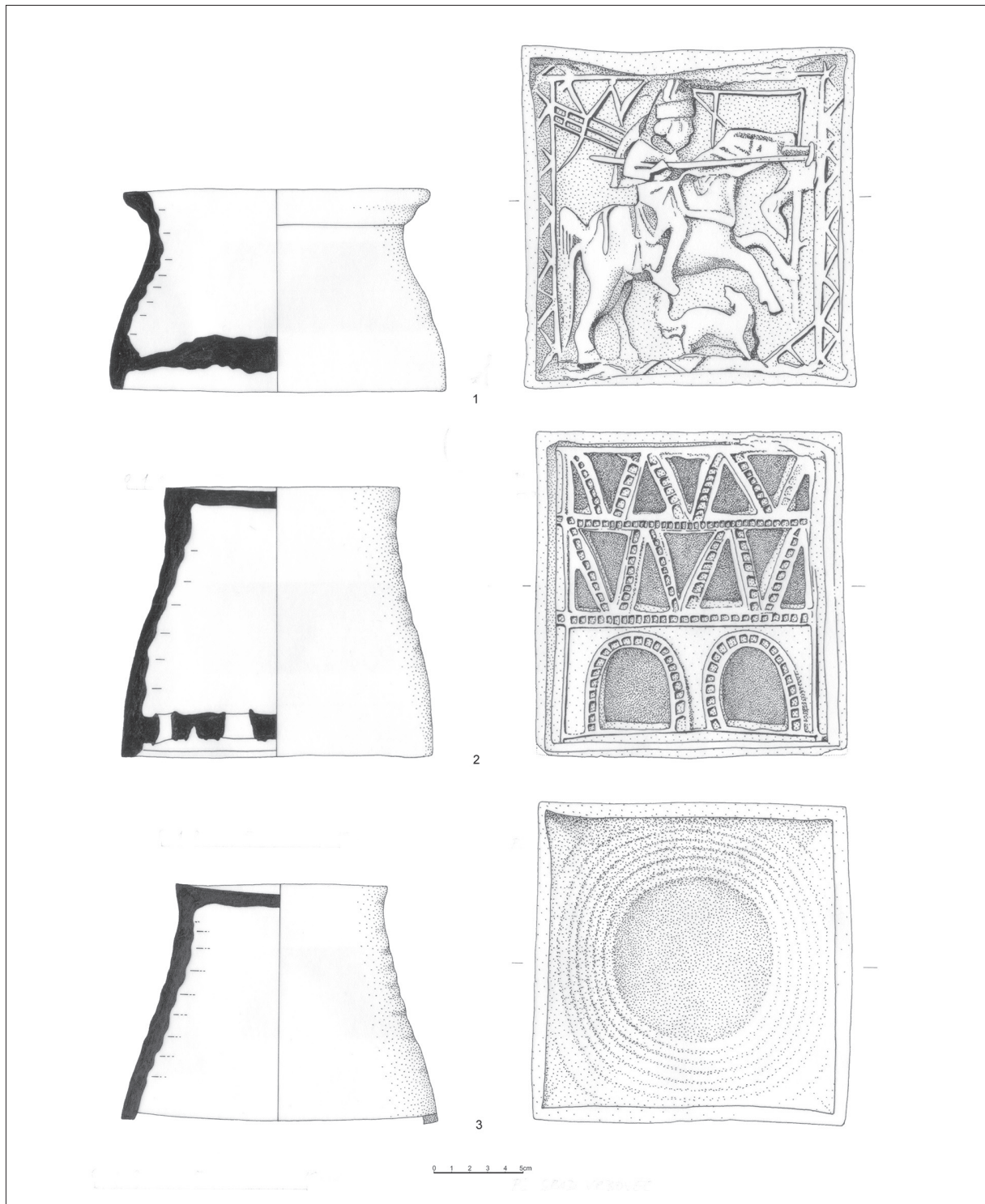
Arheološka istraživanja na burgu Vrbovcu dala su potpuno nove spoznaje o ovome lokalitetu, a ujedno su otvorila niz novih pitanja, pruživši i nove mogućnosti daljnjim povijesnim istraživanjima uloge velikaške obitelji Rattkay na njihovome zagorskom vlastelinstvu. Klenovečki burg Vrbovec time je postao ne samo arheološki izvor za razdoblje srednjeg vijeka već i prvorazredni izvor za razdoblje ranoga novog vijeka.

⁴³ Iz raznih popisa životinja, imanja, daća, prihoda i podložnika vidljivo je da je velikotaborsko vlastelinstvo bilo vrlo razvijeno, osobito za Pavla Rattkaja i njegova sina Petra (J. ADAMČEK, 1980, 287, 288, 295).

⁴⁴ I. PAVIŠIĆ, 2008, 75. Prvi spomen sela Klenovec Humski seže u 1783. godinu (G. HELLER, 1977, 78).

⁴⁵ A. GULIN, 1985, 61; 1995, 12. Povijesna istraživanja bi valjalo usmjeriti i na spomen posjeda Vrbovec, ostavštine Nikole Kotuića (J. ADAMČEK, 1976, 38-39).

⁴⁶ Iako je Hrvatsko Zagorje bilo izvan glavnih sfera osvajačkih interesa Osmanlija, ipak je i u 16. st. dolazilo do turskih provala u te krajeve. O prisutnosti Turaka pod samim Vrbovcem govori nam i predaja očuvana kod lokalnog stanovništva. Legenda kaže da je u crkvi Svetog Vida podno Velikog Gradiša bila turska konjušnica. Moguće je, također, da straža na burgu nije stradala od samih Turaka, nego da su je branitelji sami spalili i uništili kako ne bi postala utočištem neprijatelja, bilo Turaka ili kakvih lokalnih razbojnika i pljačkaša.

T. 1: 1. Pećnjak sa scenom lova, 2. Pećnjak s arhitektonskim motivima, 3. Zdjelasti pećnjak (crtež: M. Golubić).
 Pl. 1: 1. A stove tile with a hunting scene; 2. A stove tile with architectural motifs; 3. A bowl-shaped stove tile (drawing: M. Golubić).

LITERATURA

- ADAMČEK, J., 1980. - Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVII stoljeća*, Zagreb.
- BAJALOVIĆ HAĐI-PEŠIĆ, M., 1981. - Marija Bajalović Hadži-Pešić, *Keramika u srednjovekovnoj Srbiji*, Beograd.
- BREGANT, T., 1984. - Tatjana Bregant, *Pečnice s Starega gradu Celje* (katalog izložbe), Ljubljana-Celje.
- BREGANT, T., 1997. - Tatjana Bregant, *Pečnice s Starega gradu Celje / Kacheln von der Alten Burg Cilli, Drobci nekega vsakdana / Bruchstücke eines Altages*, (ed. M. Guštin, K. Predovnik), *Archaeologia Historica Slovenica* 2, Ljubljana, 29-38.
- BUTURAC, J., 1984. - Josip Buturac, *Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine* (Poseban otisak iz Starina, knj. 59), Zagreb.
- CD 1907. - *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (ur. T. Smičiklas), V (Listine g. 1256.-1272.), Zagreb.
- FRANZ, R., 1981. - Rosmarie Franz, *Der Kachelofen*, Graz.
- GASPARI et al. 1994. - Andrej Gaspari, Rachel Miović, Alenka Miškec, Janja Tratnik, Bernarda Županek, Katarina Katja Predovnik, Mitja Guštin, Lončena peč / The tile stove, *Ljubljanski grad. Pečnice / Ljubljana castle. Stove tiles*, (ed. M. Guštin), *Archaeologia Historica Slovenica* 1, Ljubljana, 45-68.
- GULIN, A., 1985. - Ante Gulin, Prilog proučavanju rodoslovlja i važnijih posjeda obitelji Rattkay (1502-1793), *Kaj – časopis za kulturu i prosvjetu*, 18,2-3, Zagreb, 61-85.
- GULIN, A., 1995. - Ante Gulin, *Povijest obitelji Rattkay*, Zagreb.
- HELLER, G., 1977. - Georg Heller, *Comitatus Varasdiensis*, München.
- HOLL, I., 1995. - Imre Holl, Neutronenaktivierungsanalyse mittelalterlicher Ofenkacheln II, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 47, Budapest, 257-294.
- HOLL, I., 1998. - Imre Holl, Középkori kályhacsempék Magyarországon VI. A szürke, redukált égetésű kályhacsempék kérdésehez (Mittelalterliche Ofenkacheln in Ungarn VI. Zur Frage der Grauen, reduziert gebrannten Ofenkacheln), *Budapest Régiségei*, 32, Budapest, 291-308.
- HOLL, I., 2004. - Imre Holl, Ungarisch-polnische Beziehungen aufgrund der Ofenkacheln (zweite Hälfte 15. – erste Hälfte 16. Jahrhundert), *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungarica*, 55, Budapest, 333-375.
- HORVAT, Z., TKALČEC, T., 2009. - Zorislav Horvat, Tatjana Tkalčec, Arhitektura i arhitektonska plastika burga Vrbovca kraj Huma na Sutli, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 26, Zagreb, 181-218.
- HUREZAN, P. G., SZATMÁRI, I., 2000. - Pacsu G. Hurezan, Imre Szatmári, Az Aradi múzeum késő középkori kályhacsempé- és kályhaszemgyűteménye II (Die spätmittelalterliche Ofen- und Topfkachelsammlung des museums von Arad II) *A móra Ferenc Múzeum évkönyve. Studia Archaeologica*, VI, Szeged, 429-456.
- JAKOVLJEVIĆ, G., TKALČEC, T., 2004 - Goran Jakovljević, Tatjana Tkalčec, Srednjovjekovno Gradište Gudovac-Gradina kraj Bjelovara u svjetlu prvih arheoloških istraživanja, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 36,3, Zagreb, 148-150.
- KLAIĆ, V., 1909. - Vjekoslav Klaić, Krapinski gradovi i predaje o njima, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, n.s., X (1908-1909), Zagreb, 1-32.
- KLAIĆ, V., 1910. - Vjekoslav Klaić, Sutla. Zemljopisno-povjestnička crtica, *Hrvatsko kolo*, knj. VI, Zagreb, 120-150.
- PAVIŠIĆ, I., 2008. - Ivančica Pavišić, Srednjovjekovni kaštel i dvorac Mali Tabor u Prišlinu, *Annales Instituti Archaeologici*, IV, Zagreb, 75-78.

- POPOVICI, R., 2002. - Rodica Popovici, Negoesti, un sat din zona Neamt în secolele XIV-XVII, *Arheologia Medievală*, IV, Cluj-Napoca, 27-45.
- RAČKI, F., 1872. - Franjo Rački, Popis župa zagrebačke biskupije 1334 i 1501 godine, *Starine JAZU*, knj. IV, Zagreb, 201-229.
- REGAN, K., 2003. - Krešimir Regan, Srednjovjekovni gradovi, utvrde i kašteli sjeverozapadnog Hrvatskog zagorja, *Kaj – časopis za kulturu i prosvjetu*, 36,3, Zagreb, 57-92.
- SABJÁN, T., 2001. - Tibor Sabján, Késő középkori Népies kályháink nagytáji vonatkozásai (Late medieval vernacular ovens related to big regions), *Népi építészet a kárpát-medencében a honfoglalástól a 18. századig*, Szentendre, 281-330.
- STOPAR, I., 1976. - Ivan Stopar, Poznogotske pećnice s celjskega območja, *Varstvo spomenikov*, XX (1975), Ljubljana, 275-306.
- STAHULJAK, T., KLOBUČAR, O., 1958. - Tihomil Stahuljak, Olga Klobučar, Pećnjaci starih gradova Samobora i Susedgrada, *Tkalčičev zbornik*, II, Zagreb, 205-242.
- SZABO, Đ., 1912. - Đuro Szabo, Izvještaj o radu Zemaljskoga povjerenstva za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u godini 1911., *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva n.s.*, XII/1912, Zagreb, 201-259.
- TKALČEC, T., 2004. - Tatjana Tkalčec, Konzervatorski radovi na srednjovjekovnome Plemičkom gradu Vrbovcu u Klenovcu Humskom 2004., *Hrvatsko zagorje*, X,3-4, Krapina, 14-18.
- TKALČEC, T., 2005. - Tatjana Tkalčec, Gudovac-Gradina 2004., *Annales Instituti Archaeologici*, II, Zagreb, 50-55.
- TKALČEC, T., 2006a. - Tatjana Tkalčec, Plemički grad Vrbovec, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 2 (2005), Zagreb, 142-143.
- TKALČEC, T., 2006b. - Tatjana Tkalčec, Plemički grad Vrbovec kraj Klenovca Humskog – arheološko-konzervatorska istraživanja 2005., *Annales Instituti Archaeologici*, II, Zagreb, 85-89.
- TKALČEC, T., 2007a. - Tatjana Tkalčec, Plemički grad Vrbovec, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 3/2006, Zagreb, 162-163.
- TKALČEC, T., 2007b. - Tatjana Tkalčec, Plemički grad Vrbovec kraj Klenovca Humskog – arheološko-konzervatorska istraživanja u 2006. godini, *Annales Instituti Archaeologici*, III, Zagreb, 70-74.
- TKALČEC, T., 2008a. - Tatjana Tkalčec, Arheološko-konzervatorska istraživanja srednjovjekovnog burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2007. godine, *Annales Instituti Archaeologici*, IV, Zagreb, 76-80.
- TKALČEC, T., 2008b. - Tatjana Tkalčec, Plemički grad Vrbovec u Klenovcu Humskome, *Općina Hum na Sutli* (ur. M. Antonić et al.), Pregrada, 8-18.
- TKALČEC, T., 2009a. - Plemički grad Vrbovec, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 5 (2008), Zagreb (u tisku).
- TKALČEC, T., 2009b. - Arheološka istraživanja srednjovjekovnog burga Vrbovca u Klenovcu Humskom 2008. g., *Annales Instituti Archaeologici*, V, Zagreb, 101-104.
- TKALČEC, T., JAKOVLJEVIĆ, G., 2003. - Tatjana Tkalčec, Goran Jakovljević, Prva sezona istraživanja srednjovjekovnog gradišta Gudovac-Gradina, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 35,2, Zagreb, 85-89.
- TKALČIĆ, I. K., 1874. - Ivan Krstitelj Tkalčić, *Monumenta historica episcopatus zagradiensis*, knj. II, Zagreb.
- TOMIČIĆ, Ž., 1987. - Željko Tomičić, Novija ranosrednjovjekovna istraživanja Odjela za arheologiju, *Prilozi Instituta za arheologiju*, 3-4 (1986-1987), Zagreb, 141-173.
- TOMIČIĆ, Ž., 1989. - Željko Tomičić, Klenovec, Veliko Gradišće, *Arheološki pregled* 1987, Ljubljana, 168-169.

- TOMIČIĆ, Ž., 1995. - Željko Tomičić, U potrazi za srednjovjekovnim arheološkim nasljeđem Hrvatskoga zagorja, *Hrvatsko zagorje, Časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije*, br. 1, god. I., Krapina, 109-124.
- TOMIČIĆ, Ž. et al. 2001. - Željko Tomičić, Tatjana Tkalčec, Marko Dizdar, Daria Ložnjak, Veliki Gradiš, Veliko Gradišće - plemićki grad Vrbovec kraj Huma na Sutli (Stanje istraživanja 2001. godine), *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 18, Zagreb, 253-274.
- TOMIČIĆ, Ž. et al. 2003a. - Željko Tomičić, Marko Dizdar, Daria Ložnjak, Plemićki grad Vrbovec kraj Huma na Sutli. Rezultati istraživanja godine 2003., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 35,3, Zagreb, 134-139.
- TOMIČIĆ, Ž. et al. 2003b. - Željko Tomičić, Tatjana Tkalčec, Marko Dizdar, Daria Ložnjak, Plemićki grad Vrbovec kraj Huma na Sutli (istraživanje godine 2002.), *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, 35, 1, Zagreb, 171-174.
- TOMIČIĆ, Ž., TKALČEC, T., 2004. - Željko Tomičić, Tatjana Tkalčec, Plemićki grad Vrbovec kraj Huma na Sutli 2004., *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 36,3, Zagreb, 137-140.
- TOMIČIĆ, Ž., TKALČEC, T., 2005a. - Željko Tomičić, Tatjana Tkalčec, Plemićki grad Vrbovec kraj Klenovca Humskog – arheološko-konzervatorska istraživanja 2004., *Annales Instituti Archaeologici*, I, Zagreb, 67-72.
- TOMIČIĆ, Ž., TKALČEC, T., 2005b. - Željko Tomičić, Tatjana Tkalčec, Plemićki grad Vrbovec, *Hrvatski arheološki godišnjak*, 1 (2004), Zagreb, 98-99.

STOVE TILES FROM THE WOODEN STRUCTURE BUILT ON THE RUINS OF THE MEDIEVAL CASTLE OF VRBOVEC NEAR HUM NA SUTLI

SUMMARY

Archaeological excavations have been carried out over a series of years in the northwestern-most part of the Hrvatsko zagorje region, at Hum na Sutli, at a castle whose medieval name was Vrbovec. Burg was mentioned in rare historical sources in the period from the second half of the 13th century to the second half of the 15th century. The excavations have resulted in data about its earlier beginnings, as well as its lengthier continuation, in fact a subsequent utilization if the medieval position in the early modern period, i.e. in the 16th century.

The remains of a wooden structure, probably a tower destroyed by fire, were found at the site, built on the ruins of the medieval castle (Fig. 1). On the basis of the width of the foundation pit for this wooden structure, it can be concluded that this was a building constructed of massive wooden beams or the structure had several levels. The remains of a demolished tile stove were also found. The stove was covered with three types of tiles – tiles with a solid front decorative panel depicting a hunting scene (Fig. 2, Pl. 1/1), tiles with a perforated front panel decorated with architectural motifs (Fig. 3, Pl. 1/2), and simple bowl-shaped tiles with a square opening (Fig. 4, Pl. 1/3). The first type of tile represents a copy of the kind of tiles that were found at the Celje castle, where they were dated to the last quarter of the 15th century and the transition from the 15th to the 16th centuries. On the basis of the stratigraphy of the finds, the typology of the stove tiles, and radiocarbon analyses, the tile stove from Vrbovec is dated to the second half of the 16th century. Although there is no specific mention of this in the historical sources, the early modern period horizon of the ruins at the medieval castle of Vrbovec should be tied to the aristocratic Rattkay family.

The burg Vrbovec at Klenovec Humski with this discovery has become not merely an archaeological source for the medieval period, but also an excellent source for investigating the early modern period.

KEY WORDS: *castle, archaeological excavations, stove tiles, late medieval period, early modern period, 16th century, Klenovec Humski, Hrvatsko zagorje (Croatian Highlands)*

Prijevod / Translation: Barbara Smith-Demo